

TÒPICS I LLOCS COMUNS D'UNA BATALLA DECISIVA: MURET, 1213

MARTÍN ALVIRA CABRER
Universidad Complutense de Madrid

Lliurat el 12 de gener de 2014. Acceptat el 6 de maig de 2014

RESUM

La batalla de Muret ha generat des del segle XIX una abundant literatura històrica, tant acadèmica com de divulgació. Aquesta contribució ofereix algunes reflexions al voltant de diverses idees arrelades sobre la gènesi d'aquest esdeveniment, sobre la mateixa batalla, sobre els seus protagonistes i sobre les seves conseqüències històriques. S'hi analitzen alguns tòpics relatius a la derrota de Muret, especialment a la historiografia catalana, així com el lloc que mereix aquesta batalla tant en la seva època com en la nostra. L'objectiu és reflexionar sobre la nostra percepció del passat medieval i assolir una comprensió més bona del que va passar aquell dijous 12 de setembre de 1213.

PARAULES CLAU

Batalla de Muret, Pere el Catòlic, Corona d'Aragó, expansió ultrapirinenca, Occitània, Catalunya, historiografia, memòria.

Topics and commonplaces of a decisive battle: Muret 1213

ABSTRACT

The battle of Muret has generated since the nineteenth century an abundant historical literature, both academic as well as outreach. This contribution offers some reflections on various entrenched ideas about the genesis of this event, the own battle, their protagonists and their historical consequences. We analyze some clichés relating to the defeat of Muret, especially in the Catalan historiography, and the place that this battle deserves in his time and in ours.

Our aim is to reflect on our perception of the medieval past and achieve a better understanding of what happened that Thursday 12th September 1213.

KEYWORDS

Battle of Muret, King Peter the Catholic, Crown of Aragon, ultrapyrenean expansion, Occitania, Catalonia, historiography, memory.

En comentar amb Antoni Dalmau quin podria ser el tema d'aquesta contribució, em va suggerir que parlés del que sabem avui, vuit segles després, sobre la batalla de Muret, dels coneixements que s'han adquirit en els últims anys, dels errors o les idees que caldria descartar o modificar, i del lloc que mereix aquest esdeveniment històric, tant en la seva època com en la nostra.¹ D'aquí aquest títol de «Tòpics i llocs comuns d'una batalla decisiva», que intenta resumir algunes reflexions al voltant de diverses idees sobre la gènesi de la batalla de Muret, sobre la mateixa batalla, sobre els seus protagonistes i sobre les seves conseqüències històriques.² El lector català observarà que diré algunes coses que potser no li resultaran familiars o que posen en dubte idees molt arrelades. Cregui que ho faig amb l'ànim de fer-lo reflexionar sobre la nostra percepció del passat medieval i d'assolir una més bona comprensió del que va passar aquell dijous 12 de setembre de 1213.

1. Vull donar les gràcies a Jaume Sobrequés, director de la SCEH, per la seva invitació a la conferència que està en l'origen d'aquest text, i al meu amic Antoni Dalmau per les gestions que la van fer possible. També al meu amic Stefano M. Cingolani per la revisió del text català.

2. Una molt recent revisió historiogràfica d'aquests temes a Josep M. SALRACH (2013), «Occitania, la expansió ultrapirenaica, el catarismo, Pedro el Católico y la batalla de Muret», *Índice Histórico Español*, núm. 126, p. 143-206 (esp. 195-198). Més en relació amb la croada dels albigesos, es pot veure també Philippe MARTEL (1980), *La Croisade des Albigeois et ses historiens : nationalisme et histoire XIXe et XXe siècles*, Thèse 3e Cycle (Jean Glénisson, dir.), París, EHESS; Philippe MARTEL (2002), *Les cathares et l'Histoire. Le drame cathare devant ses historiens (1820-1992)*, Tolosa de Llenguadoc, Privat; René SOULA (2005), *Les cathares entre légende et histoire. La mémoire de l'albigéisme du XIXe siècle à nos jours*, Bouloc, Institut d'Études Occitans; i Martín ALVIRA CABRER (2009), «La Cruzada contra los Albigenses: historia, historiografía y memoria», *Clío & Crimen*, núm. 6, p. 110-141.

Començaré pel sentit o el significat atribuït a l'expansió dels comtes de Barcelona, després també reis d'Aragó, als territoris de llengua occitana situats més enllà dels Pirineus. Aquesta expansió patrimonial i política, que es va iniciar en el segle XI, es pot dir que va culminar durant el regnat de Pere el Catòlic. La seva presència armada el 1213 a Muret, al costat de la gran ciutat de Tolosa i al comandament de tota la noblesa occitana, representa el zenit de la política ultrapirinenca de la Corona d'Aragó. A vegades s'ha dit que aquesta expansió era el destí natural del comtat de Barcelona, dels catalans i de Catalunya, a causa dels vincles culturals i lingüístics compartits a banda i banda dels Pirineus, i que el seu objectiu últim era dominar les terres ultrapirinenques, crear un «estat catalano-occità».³ Altres autors, en canvi, hi han restat importància, considerant que va ser una expansió secundària i que, en el millor dels casos, hauria permès dotar d'una herència els fills menors del Casal de Barcelona-Aragó.⁴ Com han suggerit Josep M. Salrach i Pere Benito —aquest, en un brillant estudi publicat recentment per l'Institut d'Estudis Catalans—, les dues interpretacions són parcialment certes i, el que és més important, no són incompatibles.⁵

3. Vegeu l'estat de la qüestió de Martin AURELL I CARDONA (1987), «Autour d'un débat historiographique : l'expansion catalane dans les pays de langue d'oc au Moyen Âge», a *Montpellier, la Couronne d'Aragon et les Pays de Langue d'Oc (1204-1349). Actes du XIIe Congrès d'Histoire Couronne d'Aragon (Montpellier 26-29 septembre 1985)*, vol. I, Montpellier, Société archéologique de Montpellier, p. 9-41. Exemples en la historiografia francesa d'aquesta expressió o de la idea a Michel ROQUEBERT (1977), *L'Épopée cathare. II : Muret ou la dépossession, 1213-1216*, Tolosa de Llenguadoc, Privat, p. 89-105; Pierre BONNASSIE (1979), «L'Occitanie, un État manqué?», *L'Histoire*, núm. 14, p. 31-40 (esp. 31); i, més recentment, Jean-Christophe CASSARD (Jean-Louis BIGET, dir.) (2011), *1180-1328. L'Age d'Or Capétien. Histoire de France sous la direction de Joel Cornette*, París, Belin, p. 639. La versió menys històricament sostenible d'aquesta idea es pot veure a Miquel CRUSAFONT I SABATER (2012), *Història de la moneda de l'Occitània catalana (s. XI-XIII)*, Barcelona, Societat Catalana d'Estudis Numismàtics (Institut d'Estudis Catalans), p. 23, 26-29 i 34-36.

4. Ramon d'ABADAL I DE VINYALS (1961), «À propos de la *domination* de la maison comtale de Barcelone sur le Midi français», *Annales du Midi*, vol. 76, núm. 68/69, p. 315-345; trad. «La *dominació* de la casa comtal de Barcelona sobre el Migdia de França», a Ramon d'ABADAL (1970), *Dels visigots als catalans*, Barcelona, Edicions 62, Vol. II, p. 281-310. Vegeu AURELL (1987), p. 27-28 i 34. En aquesta línia, Martin AURELL (2011), «La fi de l'expansió a Occitània», a *Jaume I. Commemoració del VIII centenari del naixement de Jaume I*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans (Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica, XCI), vol. I, p. 427-436 (esp. 436); i Martin AURELL (2013), «1213: Muret, la bataille décisive», *La Nouvelle Revue d'Histoire*, núm. 68, p. 42-44 (esp. 43).

5. Josep M. SALRACH (1996), «Relacions catalano-occitanes i expansió ultrapirenaica (segle XI)», a *El somni d'Occitània. Vuitè centenari d'Alfons el Cast, primer rei de Catalunya-Aragó (1154-*

La idea d'un projecte inicial de dominació política i econòmica del sud de França és difícil d'admetre. Més aviat, els comtes de Barcelona van aprofitar les conjuntures favorables que els van ser presentades per ampliar la seva influència més enllà dels Pirineus a través d'una intel·ligent política matrimonial, de les relacions feudovassallàtiques i de la guerra. Així van aconseguir una posició cada vegada més hegemònica al sud de França, hegemonia ben visible en temps del rei Alfons el Cast i més clara encara en temps del seu fill Pere el Catòlic.⁶ En tot cas, aquesta expansió occitana mai no va suposar una renúncia als seus interessos peninsulars, que van ser sempre els prioritaris. El millor exemple d'això és el mateix Pere el Catòlic: entre 1209 i 1212 va practicar una política contemporitzadora envers la croada albigea que s'explica, principalment, per l'amenaça musulmana que pesava sobre els seus territoris peninsulars. És el context previ a la batalla de Las Navas de Tolosa, amb un califat almohade poderós i amenaçador per a tota la cristiandat.⁷ D'altra banda, si, plantejant un escenari hipotètic, Pere el Catòlic hagués vençut a la batalla de Muret i hagués invertit les seves energies a defensar els seus vassalls occitans del Papat i el rei de França, no hauria renunciat a l'objectiu dinàstic de conquerir Mallorca i València.⁸ El

1196), Barcelona, Fundació Jaume I, p. 12-22 (esp. 20-21); i Pere BENITO I MONCLÚS (2009), «L'expansió territorial ultrapirinenca de Barcelona i de la Corona d'Aragó: guerra, política i diplomàcia (1067-1213)», a Maria Teresa FERRER I MALLOL i Manuel RIU I RIU (dir.), *Tractats i negociacions diplomàtiques de Catalunya i de la Corona catalanoaragonesa a l'edat mitjana. Vol. I.1: Tractats i negociacions diplomàtiques amb Occitània, França i els estats italians, 1067-1213*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans (Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica, 83), p. 13-150 (esp. 29). La nostra opinió a Martín ALVIRA CABRER (2002), *El Jueves de Muret. 12 de Septiembre de 1213*, Barcelona, Vicerectorat d'Arts, Cultura i Patrimoni - Universitat de Barcelona, p. 578-580.

6. ALVIRA (2002), p. 67-72, 92-94 i 164-166; Martín ALVIRA CABRER (2008 i 2013). *Muret 1213. La batalla decisiva de la Cruzada contra los Cátaros*, Barcelona, Ariel (Grandes Batallas i Edición VIII Centenario. Ariel Historia), p. 18-34; i BENITO (2009), p. 13-18 i 63-127.

7. Vegeu Martín ALVIRA CABRER (2012), *Las Navas de Tolosa 1212. Idea, liturgia y memoria de la batalla*, Madrid, Sílex, p. 111-119.

8. La conquesta de Mallorca va ser planificada pel rei Pere després de l'ocupació de les illes pels almohades el setembre de 1203, i les negociacions amb el Papat es van perllongar fins a mitjan 1205. Martín ALVIRA CABRER (ed.) (2010), *Pedro el Católico, Rey de Aragón y Conde de Barcelona (1196-1213). Documentos, Testimonios y Memoria Histórica*, 6 vol. (en línia), Saragossa, Institución Fernando el Católico – CSIC (Fuentes Históricas Aragonesas, 52). Adreça web: <http://ifc.dpz.es/publicaciones/ebooks/id/3003>, vol. II, núm. 440 (14 de febrer de 1204), 472 (8 d'agost de 1204) i 546 (16 de juny de 1205); i Damian J. SMITH (2004), *Innocent III and the Crown of Aragon. The Limits of Papal Authority*, Aldershot, Ashgate, p. 40-42 i 50-51. Pel que fa a València,

que podem plantejar-nos, anant encara més lluny, és si una Corona d'Aragó compromesa en el sempre complicat territori occità contra els reis de França hauria tingut la capacitat suficient per conquerir també el Llevant peninsular.

Segona idea: els vincles històrics i culturals amb les terres occitanes són propis de Catalunya, cosa que explica l'expansió ultrapirinenca dels comtes de Barcelona. No hi ha cap discussió sobre el nombre i la intensitat dels vincles de tot tipus (històrics, culturals, lingüístics, poblacionals, eclesiàstics) que unien en aquesta època les dues vessants dels Pirineus orientals, el que després serien Lluenguadoc i Catalunya. Però crec interessant recordar que, gràcies en gran mesura al Camí de Sant Jaume, aquests vincles arribaven també al regnes d'Aragó i de Navarra, regnes poblats per molts occitans que van continuar parlant la seva llengua d'origen, en el cas navarrès fins a finals del segle XIV. Fins i tot la cancelleria reial navarresa utilitzava l'occità en el segle XIII i la variant gascona es parlava en algunes ciutats costaneres de la Guipúscoa castellana.⁹ Justament, al regne de Castella la influència occitana hi arribava també a través de la cultura trobadoresca, present en terres castellanques almenys des de mitjan segle XII.¹⁰ I, si parlem de política, cal recordar les relacions dinàstiques dels reis d'Aragó amb els poders ultrapirinenques occidentals;¹¹ la participació de barons occitans

a més d'iniciar la conquesta del futur regne amb l'ocupació del Racó d'Ademús (estiu de 1210), entre els anys 1210 i 1213 Pere el Catòlic va donar béns als llocs valencians de Borriana, Russafa i Culla, preveient la seva futura conquesta. ALVIRA (ed.) (2010), vol. III, núm. 1.081 (Terol, 6 de setembre de 1210), 1.212 (Terol, 5 de novembre de 1211) i 1.511 (Lleida, 22 de maig de 1213).

9. Ricardo CIERBIDE MARTINENA (2011), «Occitano languedociano y gascón en la Navarra Meridional, País Vasco Norte y Guipúzcoa», a Andoni SAGARNA, Joseba LAKARRA i Patxi SALABERRI (ed.), *Pirinioetako hizkuntzak: oraina eta lehena / Les llengües dels Pirineus: passat i present (Actes del XVI Congrés Internacional d'Euskaltzaindia, Pamplona, 2008)*, Bilbao, Euskaltzaindia (IKER, 26), p. 761-772; i Luis SANTOMÁ JUNCADELLA (2012), *El entorno lingüístico del occitano cispirenaico aragonés del siglo XIII*, Tesi Doctoral (María Ángeles Ciprés Palacín i Ricardo Cierbide Martinena, dir.), Universidad Complutense de Madrid.

10. Fet ja assenyalat en l'estudi clàssic de Manuel MILÀ I FONTANALS (1861), *De los trovadores en España*, Barcelona, Joaquín Verdaguer. Sobre la literatura trobadoresca a la Castella de la època de Pere el Catòlic, Antonio SÁNCHEZ JIMÉNEZ (2004), «Catalan and Occitan Troubadours at the Court of Alfonso VIII», *La Coronica*, vol. 32, núm. 2, p. 101-120.

11. Antonio DURÁN GUDIOL (1993), «Ramiro I», a *Los Reyes de Aragón*, Saragossa, CAI, p. 20-24 (esp. 21); Ana Isabel LAPEÑA PAUL (2008), *Sancho Ramírez (1076-1094)*, Gijón, Trea (Corona de España. Reyes de Aragón y Navarra, 47), p. 235; Carlos LALIENA CORBERA (2000a), *Pedro I de Aragón y de Navarra, 1094-1104*, Gijón, Trea (Corona de España. Reyes de Aragón y

a les campanyes dels reis aragonesos;¹² que la reina Peronella d'Aragó, esposa del comte Ramon Berenguer IV i mare del rei Alfons el Cast, era filla d'Agnès de Peitieu, néta del duc Guilhem IX d'Aquitània (considerat el primer trobador), neboda del duc Guilhem X i parenta dels comtes de Tolosa; que el seu pare, Ramir II el Monjo, abans de convertir-se en rei, va ser ofert al monestir benedictí de Sant Ponç de Tomeres (oc. *Sant Ponç de Tomièiras*, fr. *Saint-Pons-de-Thomières*), situat a uns cinquanta quilòmetres de Carcassona i de Besiers;¹³ que els vescomtes de Narbona de finals del segle XII eren membres del poderós llinatge castellà dels Lara;¹⁴ que, a començament del segle XIII, el rei de Castella Alfons VIII va intentar dominar el territori gascó intitulant-se durant un temps *senyor de Gascunya*;¹⁵ i que, un segle abans de la batalla de Muret, el comte de Tolosa Alfons Jordà i el senyor de Montpeller Guilhem VI es van fer vassalls d'un altre monarca ibèric, el rei de Lleó i Castella Alfons VII, intitulat *Imperator totius Hispaniae*, els dominis del qual s'estenien llavors, segons un cronista ofi-

Navarra, 48), p. 57-59 i 346-347; i Carlos LALIENA CORBERA (2001), «Reliquias, reyes y alianzas: Aquitania y Aragón en la primera mitad del siglo XI», a Philippe SÉNAC (dir.), *Aquitaine et Espagne (VIIIe-XIIIe siècle)*, Poitiers, Université de Poitiers – CESCUM, p. 57-68.

12. LALIENA (2000), p. 59 i 238-239; José María LACARRA DE MIGUEL (1968), «Los franceses en la Reconquista y repoblación del Valle del Ebro en tiempos de Alfonso El Batallador», *Hispania*, núm. extra 2, p. 65-80; Carlos LALIENA CORBERA (2000b), «*Larga stipendia et optima praedia*: les nobles francos en Aragon au service d'Alphonse le Batailleur», *Annales du Midi*, núm. 230, p. 149-169; José Ángel LEMA PUEYO (2008), *Alfonso I el Batallador, rey de Aragón y Pamplona: 1104-1134*, Gijón, Trea (Corona de España. Reyes de Aragón y Navarra, 49), p. 35-36, 69-73, 113-121, 165-169 i 327-340. Més en general sobre aquest tema a Marcelin DÉFOURNEAUX (1949), *Les Français en Espagne aux XIe et XIIe siècles*, París, PUF i *Les Français en Espagne du VIIIe au XIIIe siècle / Los Franceses en España desde el siglo VIII al siglo XIII. Actes Congrès Transpyrenalia, 3 (Oloron-Sainte-Marie, 2007)* (2008), Oloron-Sainte-Marie, Ville d'Oloron-Sainte-Marie.

13. Martín AURELL (1995), *Les noces du comte. Mariage et pouvoir en Catalogne (785-1213)*, París, Publications de la Sorbonne, p. 361-371; i Ana Isabel LAPEÑA PAUL (2008), *Ramiro II de Aragón: el rey monje (1134-1137)*, Gijón, Trea (Corona de España. Reyes de Aragón y Navarra, 50), p. 137-141.

14. AURELL (1995), p. 413-415; ALVIRA (2002), p. 69; i BENITO (2009), p. 54.

15. Martín ALVIRA CABRER i Pascal BURESI (2001), «*Alphonse, par la grâce de Dieu, Roi de Castille et de Tolède, Seigneur de Gascogne*. Quelques remarques à propos des relations entre Castillans et Aquitains au début du XIIIe s.», a Philippe SÉNAC (dir.), *Aquitaine et Espagne (VIIIe-XIIIe siècles)*, Poitiers, Université de Poitiers – CESCUM, p. 219-232; i Carlos ESTEPA (en premsa), «El reino de Castilla y los territorios occitanos (1135-1254)», a *Actas del Congreso internacional «La encrucijada de Muret. ¿Una nueva definición para Europa y el Mediterráneo?»* (Barcelona, 27-29 de noviembre de 2013), Monografías de la Sociedad Española de Estudios Medievales.

cial, des de Santiago fins al riu Roine (*a mare magno Oceano, quod est a Patrono Sancti Iacobi, usque ad fluvium Rodani*).¹⁶ Per tant, si parlem dels vincles entre el sud de França i la península Ibèrica durant la plena edat mitjana, m'atreveria a dir –simplificant molt– que Catalunya va ser la primera i la més important, però no l'única.

En aquest sentit, l'expansió barcelonina i després catalanoaragonesa al Midi occità, el marc històric en què s'explica la batalla de Muret, s'entén millor i –per mi– adquireix una dimensió molt més clara i molt més rellevant si la contemplem des d'aquesta òptica més àmplia, més general. Ho han dit altres especialistes abans que jo: els occitans dels segles XI-XIII formaven part del regne de França (i de l'Imperi en el cas de Provença), però miraven més al sud, als regnes hispànics, que al nord, a la monarquia dels Capets.¹⁷

Tercera idea, força relacionada amb l'anterior: la batalla de Muret va ser un assumpte d'occitans i de catalans. Aquesta és una idea que es consolida en el segle XIX gràcies als moviments de recuperació de la cultura occitana (*Felibritge*) i de la cultura catalana (*Renaixença*). S'afirma llavors la idea de la germanor de les llengües, i aquesta germanor lingüística dóna sentit al passat medieval comú de catalans i occitans, una història comuna que tenia en la batalla de Muret un dels seus moments decisius.¹⁸ El problema d'aquesta interpretació és que tendeix a

16. Antonio MAYA SÁNCHEZ (ed.), *Chronica Adefonsi Imperatoris* (1990), Turnhout, Brepols (Corpus Christianorum. Continuatio Mediaevalis, 71), cap. 68. Vegeu Hélène SIRANTOINE (2012), «*Imperator Hispaniae*». *Les idéologies impériales dans le royaume de León (IXe-XIIe siècles)*, Madrid, Casa de Velázquez, p. 341-349 (esp. 342-343).

17. ALVIRA (2002), p. 52-57; i Martín ALVIRA CABRER (2004), «Le Jeudi de Muret : Aspects idéologiques et mentaux de la bataille de 1213», a ROQUEBERT, Michel (dir.), *La Croisade albigeoise. Actes du Colloque International du Centre d'Études Cathares (Carcassonne, 4-6 octobre 2002)*, Balma, Centre d'Études Cathares, p. 197-207.

18. Vegeu Philippe MARTEL (1992-1993). «Occitans i Catalans, els avatars d'un germanor», a *Actes del Col·loqui internacional sobre la Renaixença (18-22 de desembre de 1984)*, 2 vol., Barcelona, Curial, vol. I, p. 377-390; i Philippe MARTEL (2003), «El Jocs Florals, el Felibritge i la Renaixença», a *Càtars i Trobadors. Occitània i Catalunya: renaixença i futur*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, p. 194-201 (esp. 195). Mes en general, vegeu també Jaume SOBREQUÉS I CALLICÓ (2003), «Occitània i Catalunya, una historia comuna», a *Càtars i Trobadors. Occitània i Catalunya: renaixença i futur*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, p. 10-13; i Robert LAFONT (2003), «Occitans i catalans: els segles del matrimoni impossible i el temps de la unió», a *Càtars i Trobadors. Occitània i Catalunya: renaixença i futur*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, p. 14-21. La idea, també dins el títol d'una de las commemoracions acadèmiques del vuitè centenari:

deixar al marge els aragonesos, que mai no van formar part de la «germanor de llengua». ¹⁹ Aquesta tendència es va veure accentuada en les interpretacions de la història de Catalunya en clau nacional, i encara avui es pot continuar llegint que l'exèrcit de Pere el Catòlic a Muret era un exèrcit «occitano-català» o «catalano-occità», sense aragonesos. ²⁰ Això és com a mínim curiós, perquè pràcticament tots els morts de la batalla van ser barons i cavallers aragonesos. ²¹

Al meu entendre, per comprendre la batalla de Muret i la realitat política de la França meridional i la Corona d'Aragó dels segles XII-XIII cal allunyar-se la idea de la germanor de llengua creada en el segle XIX. També convindria assumir que la Corona d'Aragó no és solament Catalunya (ni Aragó), o que

Congrés 800 anys després de Muret: els trobadors i les relacions catalanooccitanes (Barcelona, 24 i 25 d'octubre de 2013), Institut d'Estudis Catalans, Secció Històrico-Arqueològica.

19. «Aquesta desfeta [Muret] marca la fi de la preponderància catalana en el Migdia de França i escindeix tràgicament les terres que, per germanor d'idioma i de cultura, semblaven destinades a formar una sola nació». Ferran VALLS i TABERNER i Ferran SOLDEVILA (1922), *Història de Catalunya*, Barcelona, Editorial Pedagògica; reedició (2002): Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat (Biblioteca Serra d'Or, 296), p. 133. Entre d'altres autors, també Jordi VENTURA (1960), *Pere el Catòlic i Simó de Montfort*, Pròleg de Martí de Riquer, Barcelona, Aedos (Bibliografia Biogràfica Catalana, 24), p. 25-29.

20. Text de presentació de la *Jornada de commemoració del «Vuitè centenari de la Batalla de Muret» (Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 11 de juliol de 2013)*, Centre d'Història Contemporània de Catalunya (CHCC) i Societat Catalana d'Estudis Històrics (SCEH); Adreça web: <http://www.euroregio.eu/cal/actualitat/jornada-de-commemoracio-del-vuite-centenari-de-la-batalla-de-muret> (consulta: 10/01/2014); «Batalla de Muret», a *Gran Enciclopèdia Catalana*; adreça web: <http://www.encyclopedia.cat/enciclop%C3%A8dia/gran-enciclop%C3%A8dia-catalana/EC-GEC-0044993.xml?s.book=gec&s.q=muret#.UvCzHDA1gU> (consulta: 10/01/2014); «Història dels Països Catalans», a *Viquipèdia.cat*; adreça web: http://ca.wikipedia.org/wiki/Hist%C3%B2ria_dels_Pa%C3%AFsos_Catalans (consulta: 10/01/2014).

21. A Muret hi moriren el majordom reial i *ric hom* Miguel de Luesia, Aznar Pardo, el seu fill Pedro Pardo, Gómez de Luna, Miguel de Rada, Sancho de Antillón, Gil del Castellar, Pedro de Bisomius i García Gómez. Vegeu *Libro de Aniversarios de Sigena* (s. XIII-...?), a ALVIRA (ed.) (2010), vol. IV, núm. 27; JAUME I (1991), *Llibre dels Fets del Rei En Jaume*, Jordi BRUGUERA (ed.), 2 vol., Barcelona, Barcino, vol. II, cap. 9; i RODRIGO JIMÉNEZ DE RADA (1987), *Historia de rebus Hispaniae sive Historia Gothica*, Juan FERNÁNDEZ VALVERDE (ed.), Turnhout, Brepols (Corpus Christianorum, Continuatio Mediaevalis, 72), llib. VI, cap. iiiii. Dels catalans, es coneix únicament la mort del baró i trobador Huguet de Mataplana després de la batalla, a Tolosa, a causa de ses ferides: MILÀ (1861), p. 316, n. 2; i Martí de RIQUER (1972), «El trovador Huguet de Mataplana», *Studia hispanica in honorem Rafael Lapesa Melgar*, 3 vol., Madrid, Gredos, vol. I, p. 455-494 (esp. 459-460).

la realitat política del 1200 no es sempre la dels segles posteriors.²² El que em sembla més lògic és parlar del que parlen els documents i les cròniques medievals: i els documents i les cròniques diuen que Pere el Catòlic era rei de catalans i d'aragonesos;²³ que els seus homes de confiança eren tant catalans com aragonesos;²⁴ i que la ciutat en què va estar més vegades, igual que el seu pare Alfons el Cast, va ser Lleida, molt probablement perquè estava just entre Catalunya i Aragó (vegeu el mapa de la p. 29).²⁵

És difícil de demostrar, però la meua impressió es que els monarques catalanoaragonesos, des de Ramon Berenguer IV fins a Pere el Catòlic, van ser conscients de l'equilibri que havien de mantenir entre els dos elements constitutius de la seva monarquia, un equilibri solament alterat després de 1213, durant el llarg regnat de Jaume I. Pel que fa a la batalla de Muret, el que sabem és que hi havia tropes tant catalanes i occitanes com aragoneses.²⁶

En relació amb aquesta qüestió, jo he estat –i sóc– molt crític amb la terminologia utilitzada per molts autors catalans, historiadors i altres, a l'hora de parlar del regnat de Pere el Catòlic i la batalla de Muret («rei/monarca cata-

22. De vegades, els *a priori* porten a cometre errors tan inconscients com significatius. Parlant dels fets previs a Muret, es diu que el comte de Tolosa Ramon VI «fugi cap a Catalunya per demanar socors a la cort del rei d'Aragó. Les amargues notícies del camp tolosà arribaven a Barcelona...»; BENITO (2009), p. 126. La realitat és que Raimon VI va viatjar a l'Alt Aragó i que l'entrevista va tenir lloc segurament a Osca. Quant a la cort, no era a Barcelona, perquè en aquesta època era itinerant i, si de cas, podria situar-se a Lleida (vegeu mapa, p.29); Martín ALVIRA CABRER (2013), «Itinerarios entre batallas. Los desplazamientos de Pedro el Católico, rey de Aragón y conde de Barcelona, de julio de 1212 a septiembre de 1213», *De Medio Aevo*, núm. 2-1, p. 1-42 (esp. 10-16).

23. Serveixi com a exemple la donació reial del castell i la vila de Conesa i el lloc de la Sala, a fur de Barcelona, al català Guillem de Guàrdia Lada (Terol, 30 d'agost de 1210): *Et ego Guillemus de Guardia Lata recipio libens et voluntarius hoc donativum a vobis domino meo Petro Rege supradicto et devenio inde homo vester fidelis et vassalis, faciens vobis hominiaticum iunctis manibus apud Castellum Habib coram multis baronibus Curie vestre Aragonensibus et Catalanis*, ACA, Cancilleria, Pergamins de Pere I, núm. 369, a Josep Maria SANS I TRAVÉ (ed.) (1997), *Col·lecció diplomàtica de la Casa del Temple de Barberà (945-1212)*, Barcelona, Generalitat de Catalunya (Textos Jurídics Catalans. Documents, I), núm. 232, p. 322-323.

24. Vegeu ALVIRA (2010), vol. V, apèndixs 3-7.

25. Vegeu ALVIRA (2010), vol. V, apèndix 2; i Ana Isabel SÁNCHEZ CASABÓN (1995), *Alfonso II, rey de Aragón, conde de Barcelona y marqués de Provenza. Documentos (1162-1196)*, Saragossa, Institución Fernando el Católico – CSIC (Fuentes Históricas Aragonesas, 23), p. 957 (68 doc.).

26. Llistat de combatents a ALVIRA (2010), vol. V, taula 7.9, p. 2529-2535.

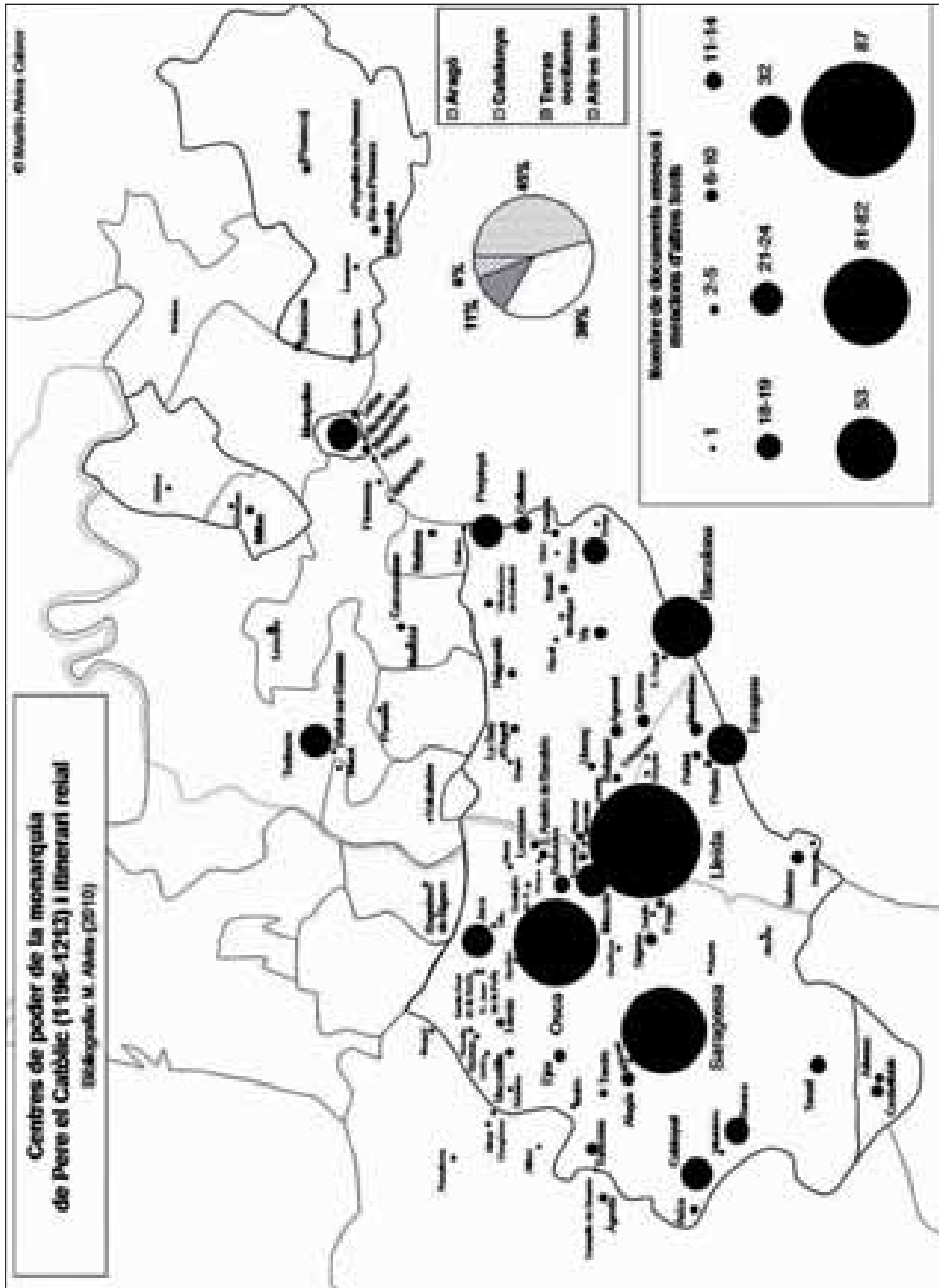
là», «reialesa/monarquia catalana», «comte-rei», «expansió/dominació catalana», «derrota catalana...»),²⁷ una terminologia que ha arribat a ser interioritzada també per diversos autors estrangers.²⁸ En el seu moment, vaig qualificar aquesta forma d'expressar el relat històric de Muret de «catalanista» (cometent segurament algun excés amb algun autor) i, després, la vaig definir com a «catalanitzant».²⁹

27. Joaquim MIRET I SANS (1900), *La expansión y la dominación catalana en los pueblos de la Galia meridional. Discurso leído en la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona en la recepción pública de D. Joaquín Miret y Sans, el día 3 de junio de 1900*, Barcelona, Hijos de Jaime Jepús, p. 53-56 («Pedro I»); Antoni ROVIRA I VIRGILI (1926), *Història nacional de Catalunya*, 8 vol., Barcelona, Pàtria, vol. IV, p. 443-491 *passim* («comte-rei»), 447 («Estat català»), 449 («hegemonia catalana»); Ferran SOLDEVILA (1934-1935), *Història de Catalunya*. 3 vol., Barcelona, Alpha, vol. I, p. 172 («comte-rei»), 173, 187 («monarca català»), 191 («sobirà de Catalunya»); Rafael DALMAU I FERRERES (1960), *L'heretgia albigesa i la batalla de Muret*, Barcelona, Rafael Dalmau (Episodis de la Història, 8), p. 62 («comte-rei»), 64 («rei català»); VENTURA (1960), p. 25 «comtes-reis del casal català»), 215 («rei català»), 233 («sobirà de Catalunya»); Jesús MESTRE GODES (1995), *Los cátaros, problema religioso, pretexto político*, Barcelona, Península, p. 200 («Pedro I»), 205 («rey catalán»), 210 («nación catalana», «realeza catalana»); Jesús MESTRE CAMPI (dir.) (1997), *Atlas de los Cátaros*, Barcelona, Península, p. 26, 35, 36 («rey/soberano catalán», «condes-reyes», «Pedro I de Cataluña-Aragón»); Xavier ESCURA I DALMAU, Francesc RIART I JOU i Oriol GARCIA I QUERA (1998), *Càtars i trobadors. Un viatge il·lustrat a l'Occitània del segle XIII*, Barcelona, Signament, p. 72-77 («rei català»); Xavier ESCURA I DALMAU (2002), *Crònica dels càtars: el genocidi occità, la batalla de Muret i l'enigma del Sant Grial*, Barcelona, La Magrana, p. 42 («comte-rei català»), 85, 102, 104 («rei català»), 95 («derrota catalanooccitana»); Francesc Xavier HERNÁNDEZ (2002), *Història Militar de Catalunya. Vol. II: Temps de conquesta*, Barcelona, Rafael Dalmau, p. 6, 69 («comte-rei»), 71 («campament occitano-català»); Xavier ESCURA I DALMAU (2003), *Els mites de Muret i Montsegur*, Barcelona, Rafael Dalmau (Episodis de la Història, 338), p. 21, 23, 48 («rei català»), 46 («derrota occitanocatalana»); Antoni SELLA, Jaume FERNÁNDEZ, Enric PASSOLAS i Oriol GARCIA QUERA (2005), «1213. La batalla de Muret. La gran derrota catalana», *Sàpiens*, núm. 32, p. 24-31; BENITO (2009), p. 127 («protectorat català»), 103, 129 («rei català»); i els arguments de CRUSAFONT (2012), p. 36-38.

28. Thomas N. BISSON (1984), *Fiscal Accounts of Catalonia under the Early Count-Kings (1151-1213)*, 2 vol., Berkeley – Los Angeles – Londres, University of California Press; Elaine GRAHAM-LEIGH (2005), *The Southern French Nobility and the Albigensian Crusade*, Woodbridge, Boydell Press, p. 53 («counts-kings») i 113-129 («Pere I»); Lawrence W. MARVIN (2008), *The Occitan War. A Military and Political History of the Albigensian Crusade, 1209-1218*, Cambridge, Cambridge University Press, p. 7, 181, 192, 193 y 306 («count-kings», «Pere II», «Jaume of Aragon», «Miquel of Luesia»).

29. ALVIRA (2002), p. 135, 136 i 140. Vegeu la crítica de Flocel SABATÉ a Laurent MACÉ (coord.) (2004), «Muret, Muret, Muret "Morne Plaine !"». Réflexions sur *El Jueves de Muret* de Martín Alvira Cabrer», *Heresis*, núm. 41, p. 13-54 (esp. 30-37). La nostra opinió a MACÉ (2004), p. 46-49; i ALVIRA (2008 i 2013), p. 62-63.

TÒPICS I LLOCS COMUNS D'UNA BATALLA DECISIVA: MURET, 12 I 13

El que volia assenyalar és que aquesta terminologia «catalanitza» la història de la batalla de Muret i exclou el seu component aragonès. No es tracta, en absolut, de restar una mica de «catalanitat» a la Corona d'Aragó ni a la història de la batalla de Muret –no caldria sinó–, sinó de ser justos amb allò que sabem que va passar.

I em serà permès dir una altra cosa, perquè ningú no tingui dubtes sobre la meua posició. Si he estat crític amb la historiografia catalana de Muret, i amb aquesta terminologia, és senzillament perquè no he pogut ser-ho també amb l'aragonesa, ja que, de fet, no hi ha una historiografia aragonesa de la batalla de Muret. Des del segle XIX, els historiadors aragonesos s'han oblidat de la batalla de Muret, no l'han estudiada.³⁰ Però això no vol dir que no hi hagi la mateixa tendència a silenciar l'altre. El 1926, Antoni Rovira i Virgili ja denunciava que l'«ideal» de l'expansió ultrapirinènca fos considerat només aragonès i no també català.³¹ Als que parlen únicament del *rey aragonés Pedro II*, de la *monarquía aragonesa* o de l'*ejército aragonés* derrotat a Muret,³² els podem assenyalar que l'exèrcit de Pere el Catòlic era també català i occità; que, a l'hora de referir-se a la Corona d'Aragó i, concretament, a l'expansió ultrapirinènca o a la batalla de Muret, és a dir, al que avui anomenaríem la «política exterior», ens sembla més just i més equilibrat parlar d'una monarquia «catalanoaragonesa» o «aragoneso-catalana» –per mi és igual–³³ que d'una monarquia solament aragonesa; i que

30. Vegeu Martín ALVIRA CABRER (en premsa), «Diferencias interpretativas y problemas militares. La batalla de Muret en la historiografía contemporánea», a *Actas del Congreso internacional «La encrucijada de Muret. ¿Una nueva definición para Europa y el Mediterráneo?»* (Barcelona, 27-29 de noviembre de 2013), Monografías de la Sociedad Española de Estudios Medievales.

31. ROVIRA (1926), p. 450. Referint-se a un estudi del medievalista aragonès Andrés GRIMÉNEZ SOLER (1922), «La frontera catalano-aragonesa», a *II Congreso de Historia de la Corona de Aragón* (Huesca, 26 al 29 de abril de 1920), Osca, Viuda de Justo Martínez, p. 463-559.

32. Juan Fernando UTRILLA UTRILLA (1993), «Pedro II», a *Los Reyes de Aragón*, Saragossa, CAI, p. 73-80, esp. 78 i 79 («rey aragonés»); SÁNCHEZ CASABÓN (1995), p. 11 («soberano aragonés»); José Ángel SESMA MUÑOZ (1998), «El reinado de Pedro II (1196-1213)», a Miguel Ángel LADERO QUESADA (coord.), *Historia de España Menéndez Pidal. Volumen 9: La reconquista y el proceso de diferenciación política (1035-1217)*, Madrid, Espasa Calpe, p. 722-752, esp. 727 («monarquía aragonesa»), 728, 743 («aragonés»), 732, 743 («corona aragonesa») i 741 («monarca aragonés»); Rubén SÁEZ ABAD i Claudio ANTONUCCI (2012), *La batalla de Muret, 1213*, Madrid, Almena (Guerreros y Batallas, 80), p. 42, 53, 57 («monarca aragonés») i 72 («súbditos aragoneses»); Rubén SÁEZ ABAD (2013), *Atlas ilustrado de la guerra en la Edad Media en España*, Madrid, Susaeta, p. 139 («ejército aragonés», «monarca aragonés», «intereses aragoneses»).

33. Expressions totes dues historiogràfiques i no medievals. Solem utilitzar la primera per pura comoditat lingüística en les principals llengües, però, al nostre parer, l'ordre dels factors no altera el producte.

no hi ha Corona d'Aragó sense el comtat de Barcelona, sense Catalunya, sense els catalans, en definitiva. La meua opinió és que allò que val per a uns val per a tots, a Catalunya, a Aragó, a Madrid, a França o on sigui, i encara que això signifiqui no acontentar ningú i quedar malament amb tots.

Quarta idea: la batalla de Muret va ser un enfrontament menor, de dimensions regionals i, per tant, històricament secundari. Cal dir que la interpretació «reduccionista» de Muret va ser promoguda en el segle XIII pels mateixos derrotats en presentar la batalla com una operació interna de la Corona d'Aragó, com l'enfrontament entre un monarca que temia per l'herència de les seves germanes, les infantes Elionor i Sança, casades amb els comtes tolosans, i un vassall rebel, Simó de Montfort, senyor de Carcassona.³⁴ Però la veritat és que, al meu entendre, la transcendència històrica de la batalla de Muret es comprèn molt millor si es tenen en compte les seves dimensions «internacionals», en diríem avui. Muret no es pot explicar sense l'ambient d'eufòria generat en tota la cristiandat, i sobretot en el Papat, per la gran victòria de Las Navas de Tolosa sobre el califat almohade (16 de juliol de 1212). Tampoc es pot comprendre sense la batalla de La-Roche-aux-Moines (2 de juliol de 1214) i, sobretot, sense la cèlebre batalla de Bouvines (27 de juliol de 1214), el xoc campal que va significar un punt i a part en el gran conflicte que enfrontava els reis Plantagenets d'Anglaterra amb els reis Capets de França tot al llarg de la segona meitat del segle XII. Perquè el 1213, darrere de Pere el Catòlic hi havia el rei d'Anglaterra, vell aliat de la Corona catalanoaragonesa des del segle XII, i darrere de Simó de Montfort hi havia el rei de França, el futur gran enemic de la Corona d'Aragó en el segle XIII. La batalla de Muret, en aquest sentit, va ser bastant més que un moment clau per a la història catalana, aragonesa, occitana, espanyola o francesa: va ser un moment clau per a la història de l'Europa occidental de principis del segle XIII.³⁵

34. *Gesta Comitum Barchinonensium I* (2012), Stefano M. CINGOLANI (ed.), *Les «Gesta Comitum Barchinonensium» (versió primitiva), la «Brevis historia» i altres textos de Ripoll*, València, Universitat de València (Monuments d'Història de la Corona d'Aragó, 4. Fonts Històriques Valencianes, 55), p. 119-160, esp. XIV,14.

35. Vegeu Martín ALVIRA CABRER (2011), «Después de Las Navas de Tolosa y antes de Bouvines. La batalla de Muret (1213) y sus consecuencias», a *1212-1214: el trienio que hizo a Europa. Actas de la XXXVII Semana de Estudios Medievales de Estella (19 al 23 de julio de 2010)*, Pamplona, Gobierno de Navarra, p. 85-111.

Cinquena idea: el rei d'Aragó i comte de Barcelona Pere el Catòlic (en lloc de les formes catalana *Pere I* o aragonesa *Pedro II* prefereixo el sobrenom, que val per a tots) era un monarca esbojarrat, temerari i inconscient, que va anar a Muret a combatre en una batalla que només podia acabar com ho va fer, en un desastre.³⁶ La tradicional mala imatge de Pere el Catòlic deriva justament de la seva derrota a Muret.³⁷ Recordem la seva fama de faldiller, creada en gran mesura pel seu fill Jaume I en el *Llibre dels Fets* quan explica que va passar la nit anterior a la batalla fornicant amb una dona i que l'endemà, durant la missa, no podia aguantar-se dret.³⁸ Allò que ha passat amb Pere el Catòlic és que el desastrós final del regnat ha condicionat la valoració de tot el regnat.³⁹

La meua impressió és que Pere el Catòlic era un rei i un home amb molts defectes. Pot ser titllat de cínic, pot ser acusat de no tenir escrúpols amb els seus parents (amb el seu fill Jaume, per exemple), de jugar gairebé sistemàticament a dues baralles, de tenir una gran ambició (atesa l'escassetat creixent dels seus recursos econòmics), d'haver fet una aposta extremadament arriscada el 1213 desobeint el Papat i fent front a l'exèrcit de la croada albigea i d'haver celebrat la victòria sobre els croats abans d'aconseguir-la. Però de Pere el Catòlic també es poden dir algunes coses positives: que la seva herència política no era fàcil de gestionar; que va saber maniobrar políticament en un moment històric especialment complicat, per la pressió almohade al sud i l'esclat del problema albigès al nord; o que, tenint fama de guerrer, va preludiar una nova generació de dirigents (la qual dominaria el segle XIII) que van buscar la negociació més que la guerra en les seves relacions amb altres poders cristians. Prototip de rei-cavaller de la seva època, de físic imponent, també es pot dir que Pere el Catòlic era un

36. Algunes valoracions negatives van ser molt influents, especialment les de Ferran SOLDEVILA (1926), «La figura de Pere el Catòlic a les cròniques catalanes», *Revista de Catalunya*, vol. 4, núm. 23, p. 495-506; i SOLDEVILA (1934-1935), vol. I, p. 192-193.

37. ALVIRA (2002), p. 410-460.

38. JAUME I, cap. 9. Vegeu Robert I. BURNS (1976), «The Spiritual Life of James the Conqueror, King of Aragon-Catalonia, 1208-1276. Portrait and Self-Portrait», *The Catholic Historical Review*, núm. 62, p. 1-35 (esp. 5, 26-30 i 33-34); i ALVIRA (2002), p. 448-458.

39. És interessant observar el canvi experimentat per la imatge del gran derrotat a Muret, sobretot en la historiografia catalana: de les crítiques acerades de Ferran SOLDEVILA (1926, p. 495), passant per la semblança més mesurada de ROVIRA (1926, p. 496-498) i els primers elogis de Rafael DALMAU (1960, p. 63-67), fins a la reivindicació de Francesc Xavier HERNÁNDEZ, que considera Pere el Catòlic «un monarca lúcid i conseqüent» maltractat per la historiografia (2002, p. 81-82).

personatge veritablement carismàtic, capaç de convèncer els altres, d'arrossegant els altres, de fer que altres el seguissin. Així ho creia també a mitjan segle XIX l'arxiver i historiador menorquí Josep Maria Quadrado quan el va descriure com un «monarca generós fins a la prodigalitat, cavaller valent fins a la temeritat i enamorat fins a la bogeria; culpable amb la seva mare [la reina Sança de Castella] d'ingrituds, amb la seva dona [la reina Maria de Montpeller] d'infidelitats, amb els seus súbdits de gravàmens i dilapidacions i, no obstant això, estimat amb entusiasme a casa i al seu regne».⁴⁰ Aquesta personalitat carismàtica era una qualitat política fonamental en el món feudal dels segles XII-XIII, un món d'estructures fràgils i vincles personals entre homes, un món –com han assenyalat especialistes de la talla del britànic John Gillingham o el català Martí Aurell– en què la capacitat d'un rei per inspirar sentiments de respecte, admiració i lleialtat era un factor essencial de les relacions polítiques.⁴¹

Sisena idea, molt relacionada amb l'anterior: Muret era una batalla perduda per endavant, perquè la Corona d'Aragó del segle XIII mai no podria haver fet front al Papat i al rei de França, de la qual cosa es dedueix que l'expansió occitana era una via morta i que la història només podia acabar com ho va fer. Aquesta és una idea perceptible en la historiografia francesa més tradicional, una historiografia centrada en la monarquia dels Capets, una historiografia «hexagonal», diríem, que continua contemplant els Pirineus com una frontera natural, i amb tradicionals dificultats per acceptar la particularitat cultural del Midi occità.⁴² De vegades, però, i per altres raons, es troba també entre autors més propers.⁴³

Al meu entendre, la batalla de Muret va ser una aposta arriscada, però en absolut perduda per endavant. El rei Pere el Catòlic tenia problemes econòmics i la de Muret era una operació política i militar difícil, i condemnada, a més, moralment pel Papat. Però, allò que s'ha de dir és que, malgrat tots els obstacles,

40. José María QUADRADO (1844), «Monasterio de Sijena», a *Recuerdos y Bellezas de España. Aragón*, Madrid, José Repullés, p. 96-97 (traducció nostra).

41. John GILLINGHAM (2012, orig. angl. 2002), *Ricardo Corazón de León*, Madrid, Sílex, p. 505-526 (esp. 511 i 517); i Martin AURELL (2012, orig. fr., 2003), *El Imperio Plantagenet, 1154-1224*, Madrid, Sílex – Universidad de Extremadura, p. 319.

42. Vegeu MARTEL (1980), p. 413-418 i 442-454, i més àmpliament a MARTEL (2002) i SOULA (2004).

43. ROVIRA (1926), p. 494 i SESMA (1998), p. 723.

aquell dijous 12 setembre de 1213 el rei Pere havia fet pràcticament tot el que calia fer per arribar a la batalla amb els croats de Montfort en condicions de vèncer. Dues dades, almenys, permeten sostenir aquesta idea: la primera és la ja esmentada superioritat numèrica de l'exèrcit del rei d'Aragó (un mínim del doble en tropes a cavall, i moltíssim més a peu);⁴⁴ la segona és la condició de «victòria-miracle» que els croats van concedir a la batalla de Muret, una condició que té sentit si pensaven que *a priori* la tenien pràcticament perduda.⁴⁵

En relació amb les tropes que van participar en la batalla hi ha una altra idea, la setena, que es continua repetint i que parla de la poca participació aragonesa o catalana a la campanya, afegint que això denota la manca d'interès, bé de la noblesa catalana, bé de la noblesa aragonesa.⁴⁶ Per descomptat, la participació catalana i aragonesa en la campanya de Muret va ser bastant menor que un any abans a la campanya de Las Navas de Tolosa, una batalla legítima contra l'islam en una gran croada amb el suport de Roma.⁴⁷ Recordem també l'absència dels bisbes, que no podien participar en una intervenció militar prohibida expressament pel Papa, però que estaven amb el rei Pere a Osca, lloc de concentració de l'exèrcit, quinze dies abans de la batalla, cosa que suggereix que hi va haver un suport (polític i econòmic) de l'Església catalanoaragonesa a l'empresa militar del rei.⁴⁸ La participació a Muret, efectivament, va ser menor,

44. Les xifres donades pels diferents fonts a ALVIRA (2008), ap. 5, p. 289-291. Un bon estudi de les hipòtesis dels diferents autors a MARVIN (2008), p. 184-187.

45. ALVIRA (2002), p. 381-399; i ALVIRA (2008 i 2013), p. 205-209.

46. L'arquebisbe de Toledo diu que hi havia més catalans que aragonesos; RODRIGO JIMÉNEZ DE RADA, llib. VI, cap. iiii. No obstant això, coneixem més noms de combatents aragonesos que de catalans; vegeu ALVIRA (2010), vol. V, taula 7.9, p. 2529-2535. Un gran historiador militar britànic va arribar a assegurar que els aragonesos eren menys nombrosos a Muret que els catalans perquè tenien més escrúpols a l'hora d'ajudar els heretges; Charles OMAN (1898), *A History of the Art of War. The Middle Ages, from the Fourth to the Fourteenth Century*, Nova York – Londres, G. P. Putnam's Sons-Methuen, p. 447-457 (esp. 451; reed. (1924), *A History of the Art of War in the Middle Ages, Volume One: 378-1278 AD*, Londres, Methuen (reimpr. 1991: Londres, Greenhill Books), p. 453-467 (esp. 458).

47. ALVIRA (2002), p. 294-301; ALVIRA (2008 i 2013), p. 128-134; Alvira (2010), vol. V, taules 7.6 i 7.9; i ALVIRA (2012), p. 83-111.

48. Emili MORERA I LLAURADÓ (1897-1901, reed. 1981-1982), *Tarragona Cristiana. Historia del Arzobispado de Tarragona y del territorio de su provincia*, 2 vol., Tarragona, Establecimiento tipográfico de F. Arís e hijo (reed. Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV » Diputació Provincial de Tarragona), Vol. I, p. 549; MIRET I SANS (1900), p. 53-54; ALVIRA (2002) p. 193; i ALVIRA (2008 i 2013), p. 102; i ALVIRA (2013), p. 26-27.

però l'important –al meu entendre– és que va ser suficient per vèncer la batalla. Repeteixo la dada: el 12 de setembre, Pere el Catòlic tenia a les seves ordres un gran nombre de cavallers i moltíssims peons, per la qual cosa va afrontar la batalla amb clares possibilitats de vèncer-la.

L'interès dels barons i els cavallers catalans i aragonesos en l'expansió occitana de Pere el Catòlic tampoc té a veure amb el seu paper en la batalla. Si hi van morir més barons aragonesos és perquè el rei va entrar en combat amb ells, i ells van caure intentant protegir-lo. Ho dic d'una altra manera: si el rei hagués combatut al costat dels catalans, els barons morts haurien estat catalans i no aragonesos, al marge del seu interès o no per l'expansió reial més enllà dels Pirineus.

Vuitena idea, aquesta en forma d'interrogant: la batalla de Muret va ser «una escaramussa, rude, però breu», com va dir Jordi Ventura, traduint literalment l'historiador francès Pierre Belperron,⁴⁹ o va ser una veritable batalla campal, com han (hem) suggerit altres autors? La batalla de Muret ha estat estudiada des de finals del segle XIX, però el seu desenvolupament purament militar segueix sent l'aspecte probablement més controvertit d'aquest xoc. Les fonts medievals són lacòniques, molt parcials, no sempre compatibles i a vegades obertament contradictòries, de manera que la història militar de Muret segueix presentant diversos interrogants realment difícils de resoldre: quin era el veritable camp de batalla i quina era la topografia de Muret el 1213; on era el campament (o els campaments) de l'exèrcit del rei d'Aragó: a l'oest o al nord de Muret, prop de Muret o prop del riu Garona; quin va ser el *tempo* de la batalla, qüestió sempre difícil per a qualsevol batalla plenomedieval; com i per on es va produir la sortida dels croats de Muret; si l'exèrcit del rei d'Aragó va formar o no en ordre de combat abans del xoc i, si ho va fer, com estava organitzat; en relació amb això, per què Pere el Catòlic estava situat al cos central i no a la saga, la posició natural dels líders militars en aquesta època; com es va produir l'atac lateral de Simó de Montfort al comandament de la rereguarda dels croats,

49. VENTURA (1960), p. 224. Traducció literal de *cette bataille, si longtemps célébré, n'ait été qu'une échauffourée, rude, mais brève*; Pierre BELPERRON (1942, reed. 1967), *La Croisade contre les Albigeois et l'union du Languedoc à la France, 1200-1249*, París, Plon (reed. París, Perrin), p. 303.

per on i contra quines tropes; quin paper hi van jugar els comtes de Tolosa i de Comenge a la batalla..., i encara es poden fer altres preguntes.⁵⁰

La majoria dels problemes militars que suscita la batalla de Muret es deriva de la forma en què els autors medievals i els historiadors moderns han contemplat aquest xoc. Entre aquests val la pena recordar els francesos Victor Fons (1852), Henri Delpech (1878), Auguste Molinier (1879), Marcel Dieulafoy (1899), Jean Anglade (1913), Pierre Belperron (1942), Ferdinand Lot (1946), Michel Roquebert (1977), Dominique Paladilhe (1988) i Christophe Chevasus (1995), el francopolonès Jan B. Chodzko (1951-1953), l'alemany Gustav Köhler (1886), els britànics Charles Oman (1898 i 1924), Jonathan Sumption (1978), John France (1999) i Rachel L. Noah (1999), els nord-americans Hoffman Nickerson (1923, 1925 i 1931), John H. Mundy (1941) i Lawrence W. Marvin (2008) i els catalans ja esmentats Antoni Rovira i Virgili (1926 i 1948), Ferran Soldevila (1934-1935), Rafael Dalmau (1960), Jordi Ventura (1960) i Francesc Xavier Hernández (2002). Per alguns d'aquests autors medievals i moderns, Muret va ser una espècie de *mêlée* ràpida provocada per la sortida sorpresa dels croats. Els que han interpretat així la batalla tendeixen a devaluar les capacitats militars del rei d'Aragó, assenyalant els seus errors tàctics, o per contra, i paradoxalment, intenten salvar la reputació de Pere el Catòlic, posant l'accent en el factor sorpresa i en el mal comportament dels seus cavallers per explicar una derrota impensable i encara avui dolorosa.⁵¹ Altres autors, però, han vist Muret com una autèntica batalla campal, fins i tot admetent que els cavallers catalans, aragonesos i occitans van formar sobre el camp de forma ràpida i van combatre, en paraules del rei Jaume I el Conqueridor, sense mantenir la *natura d'armes*, el bon fer militar.⁵²

50. Sobre les idees que segueixen i els autors citats, vegeu Martín ALVIRA CABRER (2013), «Nuevas (y no tan nuevas) aportaciones al estudio de la batalla de Muret», *En la España Medieval*, núm. 36, p. 373-400; Martín ALVIRA CABRER (en premsa), «Muret 1213 : réflexions sur une bataille perdue», a *Le temps de la bataille de Muret (12 septembre 1213). Actes du 61e Congrès de la Fédération historique de Midi-Pyrénées (Muret, 13-15 Septembre 2013). Revue de Comminges*; i sobretot ALVIRA (en premsa), «Diferencias interpretativas».

51. Des de la *Canço de la Crosada* (c. 1219/1228), passant per Victor FONS (1852), MOLINIER (1879), Joaquim MIRET I SANS (1905-1908), ROVIRA (1926) i Jean-Léonard PÈNE (1957), fins a HERNÁNDEZ (2002).

52. JAUME I (1991), vol. II, cap. 9. Des de Pierre des VAUX-DE-CERNAY (c. 1218), passant per DELPECH (1878), OMAN (1898), DIEULAFOY (1899) i ROQUEBERT (1977), fins a MARVIN (2008) i qui escriu aquestes línies.

Sigui com sigui, l'explicació més versemblant a la derrota del rei Pere a la batalla de Muret es troba en el *Llibre dels Fets* del seu fill.⁵³ Una perillosa combinació de tres elements. En primer lloc, diversos errors militars (divisió de forces, absència de control reial sobre la infanteria occitana i falta d'un adequat ordre de combat i, per tant, de coordinació de les tropes). En segon lloc, l'excés de confiança del rei i dels seus homes més pròxims, que van festejar la victòria abans de lluitar, cosa que va ajudar a posar en pràctica un pla de batalla (exclusivament de cavalleria) que afavoria les possibilitats tàctiques dels croats. Tercer element d'aquest còctel de la derrota: l'excel·lent actuació dels cavallers francesos. Empesos a un situació veritablement límit (vèncer o morir), els croats de Simó de Montfort, cavallers molt experimentats després d'anys d'entrenament als torneigs que se celebraven al nord de França, van demostrar a Muret el seu enorme qualitat militar, tant en el pla tàctic com tècnic.

Novena idea: la desfeta de Muret va significar el final de la «independència d'Occitània». És una idea heretada de la historiografia occitanista que identificava la cultura occitana amb la situació política occitana o, millor dit, que identificava particularitat cultural occitana amb autonomia política occitana, una autonomia que s'entenia construïda al voltant dels comtes de Tolosa.⁵⁴ En realitat, la batalla de Muret, la presència de l'exèrcit del rei d'Aragó a Muret el 1213, demostra que tal autonomia política no existia. Al llarg del segle XII, els comtes de Tolosa i els comtes de Barcelona, després també reis d'Aragó, es van enfrontar en un gran conflicte per l'hegemonia occitana conegut en la historiografia francesa per Gran Guerra Meridional i rebatejat per Pere Benito, glossant Jordi Ventura, amb el nom de Gran Guerra Occitana.⁵⁵ A la fi del segle XII, els comtes de Tolosa van reconèixer que no podien guanyar aquesta guerra i iniciaren una política d'aliança amb la Corona d'Aragó.⁵⁶

53. MARVIN (2008), p. 193.

54. Entre d'altres autors, Jean-Léonard PÈNE (1957), *La conquête du Languedoc. Essai critique et d'histoire*, Niça, Gimello, p. 160. Sobre aquest tema, ALVIRA (2002), p. 530-534; i ALVIRA (2008 i 2013), p. 236-238.

55. Charles HIGOUNET (1951), «Un grand chapitre de l'histoire du XIIe siècle : la rivalité des maisons de Toulouse et de Barcelone pour la prépondérance méridionale», a *Mélanges Louis Halphen*, París, PUF, p. 313-322; BENITO (2009), p. 18, 37 i 63; i Jordi VENTURA (1961), *Alfons el Cast. El primer comte-rei*, Barcelona, Aedos, p. 201-205.

56. Els fets a HIGOUNET (1951), p. 321-322; Michel ROQUEBERT (1970), *L'Épopée cathare. I : 1198-1212 : L'invasion*, Tolosa de Llenguadoc, Privat, p. 163-176; ROQUEBERT (1977), p.

El primer contacte va tenir lloc el febrer de 1198 a la conferència de Perpinyà. Després es va acordar el matrimoni del comte Raimon VI de Tolosa i la infanta Elionor d'Aragó, germana de Pere el Catòlic, possiblement el novembre de 1202.⁵⁷ Les noces se celebraren el gener de 1204 a Perpinyà. Tres mesos després, el rei d'Aragó, el seu germà Alfons II, comte de Provença, i el seu cunyat tolosà van signar a Millau un tractat de defensa mútua.⁵⁸ L'octubre de 1205, a Florensac, es pactà el matrimoni del fill de Raimon VI, Raimondet de Tolosa, amb Sança d'Aragó, la filla recent nascuda de Pere el Catòlic i Maria de Montpeller. Atès que aquesta nena va morir de seguida, el futur Raimon VII es casà cap a març de 1211 amb una altra germana del rei, també anomenada Sança. Finalment, el gener de 1213, a Tolosa, portats a una situació política i militar límit per les victòries de la croada albigesa liderada per Simó de Montfort, els comtes de Tolosa, Foix i Comenge, el vescomte de Bearn i els cònsols de les ciutats de Tolosa i Montalban van posar les seves terres i els seus homes a les ordres del rei d'Aragó, culminant així un procés que no era altra cosa sinó l'absorció feudal del comtat tolosà i dels altres senyoriis occitans per part de la monarquia catalanoaragonesa.⁵⁹

Un poema de principis del segle XIII, compost pel trobador Albertet (de Sisteron), presenta clarament la situació quan dóna a entendre que els territoris occitans només podien forjar-se políticament sota el domini d'una força externa, bé els *catalans* del rei d'Aragó, bé els *francesos* del rei de França.⁶⁰ Així, és

43-166; ALVIRA (2002), p. 92-94; Antoni RIERA MELIS (2004), «La desvinculació d'Occitània de la Corona Catalanoaragonesa (1208-1349)», a Josep M. FIGUERES (ed.), *Col·loqui d'Història Medieval Occitano-Catalana*, El Prat de Llobregat – Barcelona, Fundació Occitano-Catalana, p. 57-79, esp. 60-62; ALVIRA (2008 i 2013), p. 25-29 i 44; i BENITO (2009), p. 102-126.

57. La datació a Florent LABORIE (2005), *Les itinéraires du roi Pierre II d'Aragon (1196-1213) : tentative d'approche cartographique*, 2 t., Mémoire de Maîtrise (Laurent Macé, dir.), Tolosa de Llenguadoc, Université de Toulouse - Le Mirail, t. I, p. 63.

58. Sobre aquest tractat, Martín ALVIRA CABRER (en premsa), «Le Traité de Millau (avril 1204)», a *La vicomté de Millau au temps de la domination catalano-aragonaise. Rivalités et dissidences*, Tolosa de Llenguadoc, Laboratoire FRAMESPA – Université de Toulouse II Le Mirail (Col. Méridiennes).

59. Sobre aquests esdeveniments, ROQUEBERT (1977), p. 89-118; ALVIRA (2002), p. 174-176; ALVIRA (2008 i 2013), p. 66-68; BENITO (2009), p. 126-129; i Martín ALVIRA CABRER, Laurent MACÉ i Damian J. SMITH (2009), «Le temps de la *Grande Couronne d'Aragon* du roi Pierre le Catholique. À propos de deux documents relatifs à l'abbaye de Poblet (février et septembre 1213)», *Annales du Midi*, vol. 121, núm. 265, p. 5-22.

60. *Monges, cauzetz, segon vostra siensa, / Qual valon mais, Catalan ho Franeses? / E met se sai Guascuenha / E Proensa e Lemozi, Alvernh'e Vianés* [el sud de França], / *E de lai met la terra dels*

pot dir que la «independència d'Occitània» no es va perdre a Muret perquè ja s'havia perdut abans de Muret, si és que –com la mateixa «Occitània»– va existir alguna vegada.⁶¹ Aquells que encara enyoren aquesta «independència occitana» perduda a Muret obliden, entre altres coses, que si el rei Pere el Catòlic hagués vençut a la batalla de 1213 els càrrecs polítics i militars més importants de la nova «Gran Corona d'Aragó» transpirinenca no haurien estat ocupats per occitans, sinó per catalans i per aragonesos. Perquè, com Martí Aurell ha demostrat per al comtat de Provença, des del temps d'Alfons el Cast la política dels monarques de la Corona d'Aragó consistia a triar el personal polític dels seus dominis occitans entre els catalans i els aragonesos, però no entre els occitans.⁶² Per cert, una cosa semblant a la que farien després els reis de França, quan es van fer amb el control polític del territoris meridionals els anys 1226-1229.

Desena idea: la desfeta de Muret va frustrar la construcció d'un estat imbuït dels valors d'una Occitània oberta, avançada i tolerant, també en matèria religiosa.⁶³ La veritat és que és difícil establir relacions directes entre els càtars i la batalla de Muret, més enllà del fet que és el xoc bèl·lic en camp obert més important de la croada contra els albigesos. En aquest punt, a vegades hi ha hagut crítiques dures contra el papa Innocenci III, considerant que la seva posició era contrària als interessos catalano-aragonesos al sud de França.⁶⁴ Crec que cal matissar-ho dient que la principal preocupació del Papat era l'heretgia, no qui havia

dos reis [els territoris del nord de França sota el domini dels monarques Capets i Plantagenet]; ALBERTET, *Monges, cauzetz, segon vostra siensa*. Martí de RIQUER (ed. i trad. cast.) (1975, reed. 2001), *Los Trovadores. Historia literaria y textos*, Barcelona, Ariel. Vol. II, cap. lxi, núm. 227, p. 1135-1138 (esp. 1135, estrofa I, versos 1-4).

61. El terme amb connotacions culturals i històriques que és còmode i neutre a Madrid no s'usa en mitjans acadèmics francesos per considerar-lo anacrònic i carregat ideològicament. A Catalunya ha substituït l'expressió *Gàl·lia meridional* dels primers especialistes (MIRET, 1900) i avui s'utilitza de forma generalitzada i moltes vegades en peu d'igualtat amb els termes *França* o *Catalunya*, unes analogies que ens semblen històricament més que discutibles.

62. MARTÍ AURELL (1981), «Le personnel politique catalan et aragonais d'Alphonse I en Provence (1166-1196)», *Annales du Midi*, vol. 93, núm. 152, p. 121-139.

63. La historiografia del mite de Occitània com un idíl·lic «Edèn» de progrés social i llibertat de consciència a MARTEL (1980), p. 419-430 i 463-466; i molt més breument a ALVIRA (2009), p. 115-116. Exemples recents d'aquest mite a ESCURA (2002), p. 26-30.

64. ESCURA, RIART I GARCIA (1998), p. 42; ESCURA (2002), p. 82-83, 104-105 i 212-213; ESCURA (2003), p. 21-25 i 48-52; i CRUSAFONT (2012), p. 67-68 i 70.

de governar els territoris occitans.⁶⁵ Innocenci III, és veritat, va buscar sempre la col·laboració del rei de França almenys per tres raons: una, jurídica, perquè era el senyor eminent del comte de Tolosa, primer responsable, per l'Església, de l'expansió de l'heretgia; l'altra raó, estratègica, perquè pensava que els reis hispànics tenien una missió prioritària, que era defensar la cristiandat de l'islam, i aquí cal insistir en la por que inspirava el califat almohade a tot Europa, especialment abans la batalla de Las Navas; i una tercera raó, religiosa, perquè sospitava que el rei d'Aragó estava massa implicat en la política occitana per exercir una repressió suficient sobre els senyors occitans acusats de complicitat amb l'heretgia.⁶⁶

Dit això, cal recordar que el papa Innocenci III va contemplar al principi de 1213 la possibilitat de concedir el control de la situació occitana al rei d'Aragó i que potser l'hauria donat per bo si Pere el Catòlic hagués vençut a Muret. Innocenci III va canviar diverses vegades d'opinió en aquests mesos de 1213, i aquests dubtes permeten suggerir que, abans d'excomunicar el rei d'Aragó i llançar la croada contra la Corona d'Aragó, provocant una guerra a gran escala amb els reis Capets, potser hauria triat una dominació occitana de Pere el Catòlic, una dominació que, recordem, hauria pogut controlar millor en la mesura que els reis d'Aragó eren, a diferència dels reis de França, vassalls directes de Roma.⁶⁷ I, en aquest sentit, m'inclino a pensar que si Pere el Catòlic hagués vençut la batalla de Muret no hauria estat tolerant amb els càtars, sinó tot el contrari.

65. Sobre les idees que segueixen, vegeu ALVIRA (2002), p. 154-197; Damian J. SMITH (2004a), «Aragon, Catalogne et la Papauté pendant la Croisade contre les Albigeois», a Michel ROQUEBERT (dir.) (2004), *La Croisade albigeoise. Actes du Colloque International du Centre d'Études Cathares (Carcassonne, 4-6 octobre 2002)*, Balma, CEC, p. 157-170; Damian J. SMITH (2004b), *Innocent III and the Crown of Aragon. The Limits of Papal Authority*, Aldershot, Ashgate, p. 115-141; ALVIRA (2008 i 2013), p. 53-85; i Damian J. SMITH (en premsa), «Muret y las limitaciones del poder del Papado», a *Actas del Congreso internacional «La encrucijada de Muret. ¿Una nueva definición para Europa y el Mediterráneo?» (Barcelona, 27-29 de noviembre de 2013)*, Monografías de la Sociedad Española de Estudios Medievales.

66. Aquesta darrera idea ja a SOLDEVILA (1934-1935), vol. I, p. 178.

67. Des de temps dels reis d'Aragó i Pamplona Sanç Ramires i Pere I, sense oblidar les bones relacions dels comtes catalans amb Roma des de temps de Sunifred II de Cerdanya. La renovació del vassallatge per part de Pere el Catòlic va tenir lloc el novembre de 1204. Vegeu LAPEÑA (2008), p. 73-84; LALIENA (2000a), p. 125-130; SOLDEVILA (1934-1935), vol. I, p. 175-176; ALVIRA (2002), p. 95-98; i sobretot Damian J. SMITH (2000), «Motivo y significado de la coronación de Pedro II de Aragón», *Hispania*, vol. 60, núm. 204, p. 163-179; i SMITH (2004b), p. 42-60.

Una de les primeres coses que hauria fet el rei després de vèncer a Muret hauria estat jutjar, condemnar i fins i tot cremar alguns heretges a les terres controlades pels seus homes en les setmanes posteriors al 12 de setembre de 1213. Fogueres d'heretges menors, evidentment, i d'alguns perfectes recalcitants; no, per descomptat, fogueres de persones rellevants o vinculades als seus vassalls i els seus aliats occitans. Gestos molt clars, en tot cas, per mostrar a tota la cristiandat el compromís del rei d'Aragó amb l'ortodòxia catòlica i el seu paper de braç armat del Papat al sud de França, paper sobre el qual necessàriament havia de consolidar la seva dominació política de l'espai occità.⁶⁸ Aquesta idea és important: en el context polític i religiós creat per la croada albigesa, Pere el Catòlic necessitava el vistiplau del Papat si volia dominar el sud de França, i per això havia de demostrar a Roma que estava disposat a acabar amb el problema de l'heretgia.

Ho dic d'una altra manera: en la història que va ser, amb la derrota del rei Pere a la batalla de Muret, els càtars van sortir perdent; però en la història que va poder ser, amb la victòria del rei Pere a la batalla de Muret, els càtars també haurien sortit perdent.

Una darrera idea, ja per acabar: la desfeta de Muret va significar «el final d'un somni», el somni d'una entitat política transpirinenca que hauria canviat la història europea del segle XIII i que, pels més optimistes, hauria modificat el destí no només de Catalunya, de la Corona d'Aragó i del Migdia occità, sinó també les històries de França i d'Espanya, tal com les coneixem.⁶⁹ Aquesta és una idea molt estesa, encara que segurament més fora dels mitjans acadèmics que dins. És una idea que s'alimenta del que podríem anomenar la «nostàlgia del derrotat», del qui somia el que va poder ser i no va ser. En el cas de Catalunya, s'aprecia també –almenys des de fora– un cert delit en els episodis històrics

68. La idea de que la victòria de Muret hauria permès la restauració de l'ortodòxia a Occitània per part de la Corona d'Aragó ja a Jacques MADAULE (1961), *Le drame albigeois et l'unité française*, París, Gallimard, p. 222.

69. SOLDEVILA (1934-1935), vol. I, p. 171-193 (cap. X: «Pere el Catòlic i l'enrunament del somni occità»); MESTRE (1995), p. 209 i 259-263; *El somni d'Occitània. Vuitè centenari d'Alfons el Cast, primer rei de Catalunya-Aragó (1154-1196)* (1996), Barcelona, Fundació Jaume I; Xavier ESCURA i DALMAU (1996), *Crònica dels Càtars. El somni occità dels reis catalans*, Barcelona, Signament; Jesús MESTRE i GODES (2013), *La fi del somni català a Occitània. Commemoració del 800 aniversari de la Batalla de Muret*, Barcelona, El Mirador; i Montse ARMENGOL i Ramon SAROBE (2013), «Pere el Catòlic. La fi del somni occità». *Sàpiens*, núm. 133, p. 24-32.

més negatiu de la història pròpia. Es diu que Muret és una derrota més, com si en la història de Catalunya tot haguessin estat derrotes i mals moments (aquest any 2014, com se sap, es commemora amb gran ressò una altra derrota, la de 1714). Es tracta d'una visió que sempre m'ha sorprès i que em sembla poc sana. Si m'és permesa la broma, seria millor celebrar les Vespres Sicilianes que plorar la derrota de Muret. Al meu entendre, aquesta percepció pessimista no es correspon amb la importància de la Catalunya medieval ni amb la grandesa, si m'és permesa l'expressió, de la seva història.

Muret va ser un desastre sense pal·liatius, un canvi de rumb, sens dubte. A Muret es va tancar un camí, però també es va consolidar un altre, el de l'expansió ibèrica i mediterrània, de manera que la història de la Corona d'Aragó no es pot dir que fos negativa després de la derrota de Muret. Pere el Catòlic va ser derrotat i mort a Muret, però jo prefereixo pensar que hauria pogut vèncer i en el gran mèrit que va tenir havent arribat a aquesta batalla en les condicions en què va arribar.

Muret va ser el final d'un somni? Un somni per a qui? Per al rei Pere el Catòlic? Per a la monarquia catalanoaragonesa? Per als seus vassalls occitans, obligats a triar entre els francesos de Simó de Montfort i els catalanoaragonesos del rei d'Aragó? Per als catalans i els aragonesos del segle XIII? Per als catalans i els occitans dels segles XIX, XX i XXI?

Allò que es va frustrar a Muret va ser una llarga projecció patrimonial i política sobre el sud de França, que el 1213 s'havia materialitzat d'una manera efectiva, però anomenar-ho un somni em sembla un excés que no es correspon amb la realitat històrica. Dit això, que jo no consideri aquesta projecció com un somni no vol dir que no cregui que va poder fer-se realitat. A la pregunta «Què hauria passat si Pere el Catòlic hagués vençut la batalla de Muret?» la meua resposta seria que «sí», que una monarquia feudal transpirinenca, catalana, aragonesa i occitana, sota l'autoritat superior del rei d'Aragó, hauria estat possible. Amb un matís: a curt termini, durant el regnat d'un Pere el Catòlic vencedor a Muret i de llarga vida. Però, si algú em pregunta per després, li respondria que crec encara més temerari anar més lluny en aquesta perillosa temptació que és la «història-ficció».

Si Pere el Catòlic hagués vençut a Muret s'hauria vist cara a cara amb els reis Capets de França, una monarquia en ascens en el segle XIII que segurament hauria invertit els seus grans recursos a fer-se amb uns territoris sobre els quals tenia drets, ja que formaven part de l'antic *Regnum Francorum* de l'època car-

língua. La «Gran Corona d'Aragó» de Pere el Catòlic i els seus successors hauria pogut vèncer la França de sant Lluís? Mai no podrem saber-ho, però, atenent a la història que coneixem, és possible almenys posar-ho en dubte.

Però, encara que la Corona d'Aragó del segle XIII hagués superat la França dels Capets, convé recordar allò que sí sabem que va passar amb altres territoris del sud de França, com Gascunya o Guiena, que van viure feliçment diversos segles sota la dominació dels reis d'Anglaterra. Aquests territoris van acabar passant a mans dels reis de França en la baixa edat mitjana, durant la Guerra dels Cent Anys, i avui hi ha pocs gascons (per exemple) que enyorin la dominació anglesa o que recordin la conquesta francesa del segle XV com una cosa negativa, més aviat tot al contrari.

En aquest sentit, i com ja he escrit alguna vegada, les persones d'ambdós costats dels Pirineus que encara lamenten la derrota del rei Pere el Catòlic a la batalla de Muret solen oblidar que avui ja no som al setembre de 1213. Han passat vuit segles des d'aquella batalla, massa coses –al meu entendre– per seguir lamentant una evolució històrica que sí que va ser possible, que efectivament va tenir la seva oportunitat, que va poder fer-se realitat, però que com moltes altres al llarg de la història, i també en el cas d'altres regnes i d'altres països, senzillament no va prosperar.